

Висновки. Функціонування ринку рису є складним динамічним процесом, який спрямований на досягнення балансу попиту та пропозиції як сукупності економічних показників, що характеризують співвідношення між обсягами пропозицій сільськогосподарської продукції-сировини, сільськогосподарської обробленої продукції і платоспроможним попитом (цінами попиту) на таку продукцію, і в національному масштабі залишається кризовим та імпортозалежним. За сучасних умов розвиток ринку рису має бути спрямований на забезпечення конкурентоспроможності всіх його учасників, сприяння збалансуванню темпів зростання купівельної спроможності з наповненням ринку рису якісною сільськогосподарською продукцією-сировиною і сільськогосподарською обробленою продукцією рисівництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Закон України «Про ціни і ціноутворення» / Верховна Рада України, 03.12.1990, № 507-ХІІ. 21.06.2012 № 5007-VI– (Нормативний документ Верховної Ради України. Закон) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5007>
2. Інститути інфраструктури та ціноутворення у розвитку аграрного ринку: регіональний аспект : монографія / Г. М. Калетнік, О. Г. Шпикуляк, Г. О. Пчелянська. – Вінниця : Фірма «Планер», 2012. – 324 с.
3. Саблук П. Т. Ціноутворення в період ринкового реформування АПК : монографія / Саблук П. Т. – К. : ННЦ ІАЕ, 2006. – 440 с.
4. Ціноутворення в процесі реформування агропромислового комплексу України (1990–2001 рр.) / за ред. О. М. Шпичака. – К. : ІАЕ, 2002. – 499 с.
5. Ціноутворення в умовах формування ринкових відносин в АПК / за ред. П. Т. Саблука, В. П. Ситника, О. М. Шпичака. – К. : ІАЕ УААН, 1997. – 501 с.
6. Шпичак О. М. Ціна і ціноутворення на агропродовольчу продукцію : навч. посіб. / О. М. Шпичак, С. А. Стасіневич, О. В. Боднар. – К. : ННЦ ІАЕ, 2009. – 238 с.

УДК 630.6:631.962

СУЧАСНИЙ СТАН ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ ТА ПОШУК ШЛЯХІВ ЙОГО РОЗВИТКУ

Лицур І.М. – д.е.н., проф.,

ДУ "Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України"

Ткачів С.М. – аспірант,

Інститут агроєкології і природокористування НААН

Проаналізовано сучасний стан ведення лісового господарства в Україні. Досліджено значення лісового господарства для економічного розвитку України та проведено кореляційно-регресійний аналіз показників ведення лісового господарства. Наведено основні проблеми його функціонування та шляхи їх вирішення. Визначено пріоритетні напрями розвитку лісового господарства в Україні.

Ключові слова: лісове господарство, показники ведення, розвиток, проблеми, шляхи вирішення.

Льшур И.Н., Ткачев С.Н. Современное состояние лесного хозяйства Украины и поиск путей его развития

Проанализировано современное состояние ведения лесного хозяйства в Украине. Исследовано значение лесного хозяйства для экономического развития Украины и проведен корреляционно-регрессионный анализ показателей ведения лесного хозяйства. Приведены основные проблемы его функционирования и пути их решения. Определены приоритетные направления развития лесного хозяйства в Украине.

Ключевые слова: лесное хозяйство, показатели ведения, развитие, проблемы, пути решения.

Lytsur I., Tkachiv S. Current state of forestry of Ukraine and search of ways of its development

The article analyzes the current state of forest management in Ukraine. The significance of forestry to the economic development of Ukraine is investigated and a correlation and regression analysis of indicators of forest management is carried out. The main problems of its functioning are identified and ways of their solution are outlined. Priority directions of forestry development in Ukraine are determined.

Keywords: forestry, performance, management, development, problems, solutions.

Постановка проблеми. Кожен громадянин країни має право на володіння інформацією про стан лісів, про переваги та недоліки політики, яка здійснюється у лісовому господарстві, оскільки це є національне багатство та належать українському народу. Лісове господарство має стратегічне значення для національної економіки, оскільки охоплює всі процеси, що пов'язані з використанням як екологічних, так і господарських цінностей лісів, забезпечення лісовідтворення, збільшення площі лісів, недопущення зниження запасів деревини. Однак незважаючи на значний потенціал лісового сектору, лісове господарство України знаходиться сьогодні у кризовому становищі: стан лісів не відповідає економічним і екологічним вимогам, площа лісів за останнє тисячоліття скоротилася більше ніж утричі, відбулося зниження їх природної продуктивності, збідніння біорізноманіття. Лісові насадження виснажені надмірними рубками, їх природно-захисні функції нижчі ніж потенційно можливих [1]. Тому дослідження стану та проблем цієї галузі надасть можливість вибору напрямів контролю і визначення перспектив розвитку для лісового господарства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стан та перспективи розвитку лісового господарства вивчали та досліджували у своїх працях такі вітчизняні науковці, як І.Я. Антоненко, А.М. Бобко, Я.В. Генік, О.І. Дребот, А.І. Карпук, Г.Т. Криницький, Я.В. Коваль, П.І. Лакида, І.М. Лицур, Є.В. Мішенін, В.І. Парпан, В. Пила, І. Синякевич, Ю. Туниця, М.В. Чернявський, О.І. Фурдичко та ін. Однак існує багато поглядів щодо проблем розвитку лісового господарства, а напрями його розвитку в умовах, що склалися, не достатньо досліджено. Усе це свідчить про актуальність теми, а відтак зумовило вибір напряму дослідження в науковому і практичному аспектах.

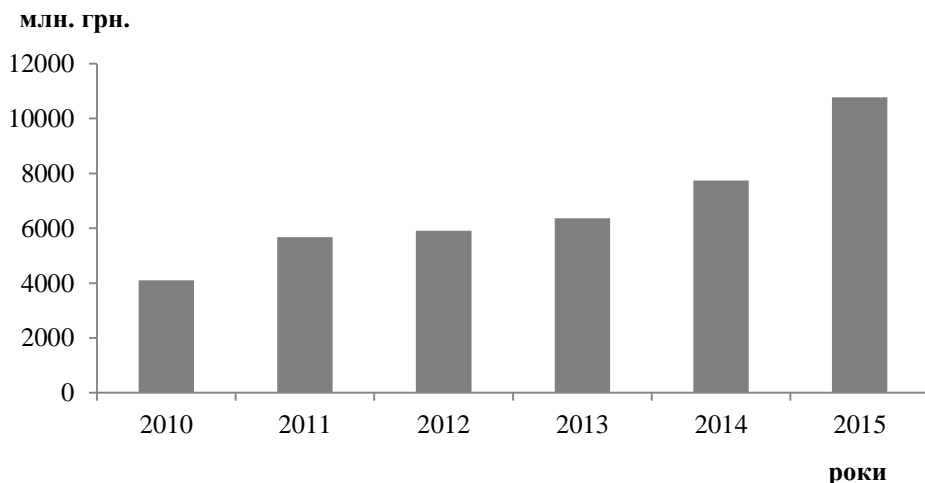
Постановка завдання. Проблема пошуку шляхів розвитку лісового господарства вимагає невідкладного вирішення. Тому необхідно проаналізувати господарську діяльність підприємств лісового господарства та визначити на-

прями діяльності, що допоможуть досягти збалансованого розвитку. Перспективи подальшого розвитку лісового господарства України на основі аналізу основних показників його ведення є метою наукового дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Лісове господарство є основним компонентом лісопромислового комплексу України. Це сектор економіки, який забезпечує охорону, захист, відтворення лісів, веде їх облік, а також задовольняє потреби народного господарства у деревині й іншій лісовій продукції. Частка лісового господарства у структурі економіки є незначною, але вплив цієї галузі на економіку та екологію є надзвичайно вагомим [2, с. 116].

Підприємства лісової галузі виробляють близько 2,4% загального обсягу промислової продукції і товарів народного споживання. Реальна оцінка їх конкурентної позиції на внутрішньому і зовнішньому ринках та обґрунтування адекватних рішень відповідно до поточної та перспективної ринкової кон'юнктури є одним із важливих завдань у пошуку шляхів самофінансування та прибутковості державних лісогосподарських підприємств [3].

Згідно з діючим Лісовим кодексом головними функціями лісів є екологічна та соціальна. Економічній складовій (тобто забезпечення деревиною лісової промисловості) не приділяється належної уваги. Аналіз ведення лісового господарства представлений за основними показниками періоду 2010–2015 рр., показує, що з 2010 р. по 2015 р. відбулося значне зростання більшості показників. Обсяги продукції, робіт та послуг лісового господарства зросли з 4 097,7 млн. грн. у 2010 р. до 10 778,2 млн. грн. у 2015 р. (рис. 1).

Рисунок 1. Обсяги продукції, робіт та послуг лісового господарства в Україні, 2010–2015 рр [4]

Заготівля ліквідної деревини зросла на 19,3 %, у 2010 р. складала 16 145,6 тис. м³, а у 2015 р. 19 267,7 тис. м³. При зменшенні загальної площі рубок лісу та заходів на 2,9 тис. га у 2015 р. порівняно з 2010 р., спостерігається збільшення площі рубок головного користування на

5,5 тис. га, що є позитивним явищем. Показник кількості площі відтворення лісів характеризує стан відтворення та використання лісосировинного потенціалу лісів та у 2015р. порівняно з 2010 р. зменшився на 9,7 тис. га. Особливу увагу варто звернути на лісові пожежі. При зменшенні кількості на 1 237,0 випадки (61,8%), заподіяні збитки зросли на 24 973,40 тис. грн. (це майже у 2 рази). Такі тенденції показників ведення лісового господарства вказують як на позитивні так і негативні економічні грані лісової політики. Вони багатоаспектно пов'язані не лише з лісовою, але й економічною та соціальною політиками.

Так як, у галузі спостерігається зростання обсягів продукції, робіт, послуг лісового господарства необхідно визначити яка залежність та ступінь впливу інших показників на таку позитивну динаміку. Нами зроблено кореляційний аналіз та встановлено ступінь зв'язку між досліджуваними показниками.

Ступінь впливу площі рубок головного користування на обсяг продукції і робіт у фактичних цінах, млн.грн. на, визначається коефіцієнтом детермінації, який становить $R^2=0,8775$ (рис. 2).

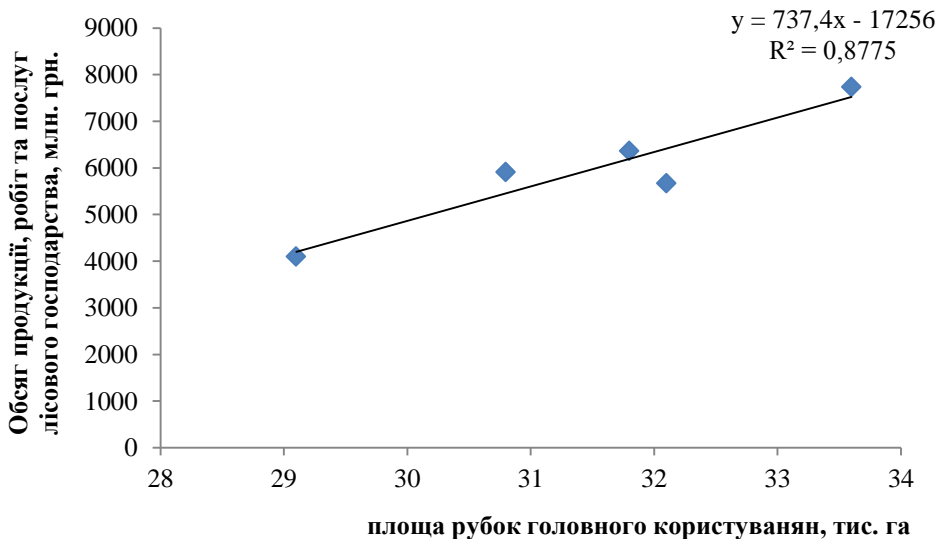

Рисунок 2. Кореляційна залежність обсягу продукції, робіт та послуг лісового господарства від площі рубок головного користування в Україні

За допомогою кореляційного аналізу досліджено ступінь зв'язку екологічних та економічних показників обсягу продукції і робіт у фактичних цінах, млн.грн., від рубок формування і оздоровлення тис. га, його рівняння $y=-40,486x+21193$, величина достовірної апроксимації $R^2=0,2587$ (рис. 3).

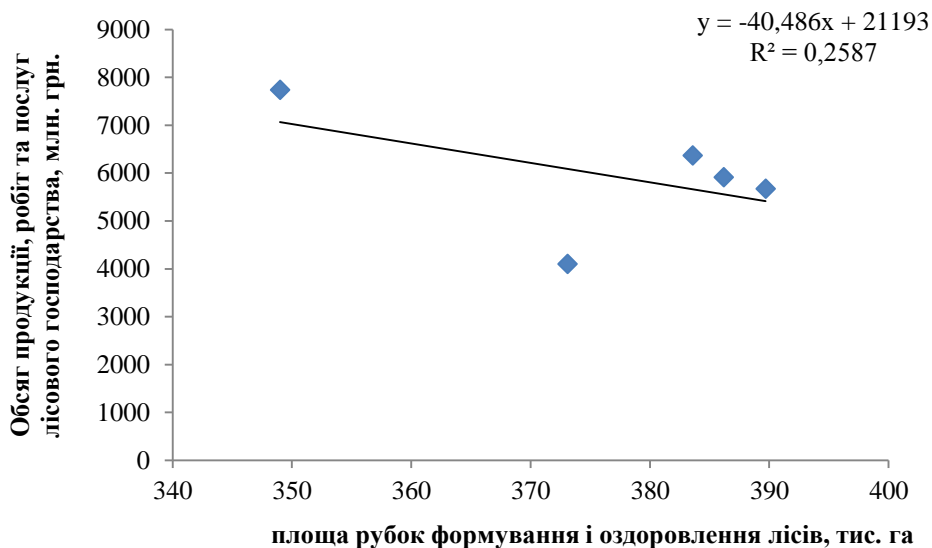

Рисунок 3. Кореляційна залежність обсягу продукції, робіт та послуг лісового господарства від площі рубок формування і оздоровлення лісів в Україні

Ступінь впливу площі відтворення лісів на обсяг продукції і робіт визначається коефіцієнтом детермінації, який становить $R^2=0,612$ (рис. 4).

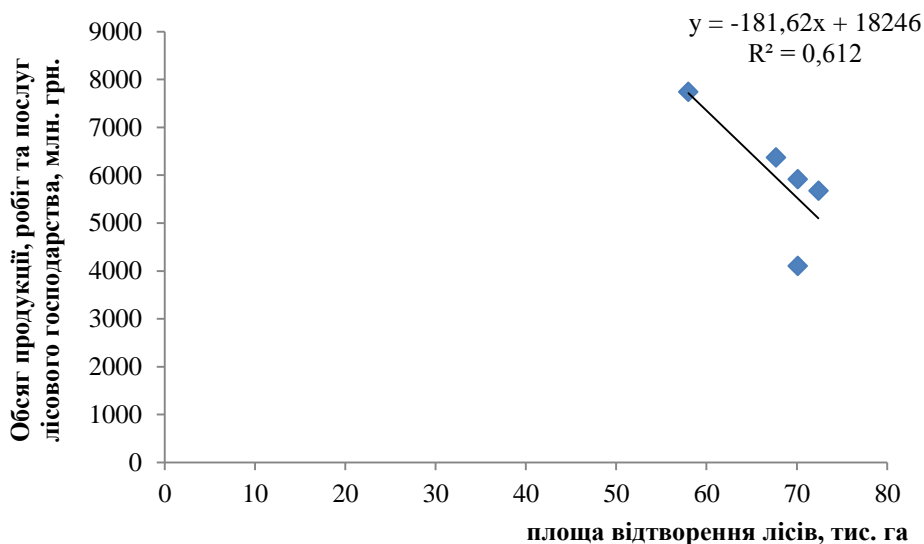

Рисунок 4. Кореляційна залежність обсягу продукції, робіт та послуг лісового господарства від площі відтворення лісів в Україні

Аналіз ведення лісового господарства на землях лісгосподарського призначення України у 2000–2015 рр. дозволив встановити, що обсяг продукції робіт у

фактичних цінах має тенденцію до зростання. Частка варіації рубок головного користування на землях лісогосподарського призначення, що була зумовлена змінами екологічних та економічних факторів, визначалась за допомогою коефіцієнта детермінації $R=0,8775$. За допомогою кореляційного аналізу досліджено ступінь зв'язку екологічних та економічних показників за іншими видами робіт (табл. 1).

Таблиця 1 - Таблиця рівнянь регресії основних показників ведення лісового господарства

№	Показник	Рівняння регресії	R^2
1	площа рубок головного користування, тис.га	$y=737,4x+17256$	0,8775
2	площа рубок формування і оздоровлення лісів, тис.га	$y=-40,486x+21193$	0,2585
3	площа відтворення лісів, тис.га	$y=-181,62x+18246$	0,612

Джерело: авторська розробка.

Коефіцієнт детермінації (0,8775) показує, що 88% випадків зміни обсягів пов'язані зі зміною показника площі рубок головного користування тис. га, тобто точність добору рівняння регресії висока. Найменший кореляційний зв'язок (0,2585) спостерігається між обсягом продукції робіт у фактичних цінах, млн.грн. та площі рубок формування і оздоровлення тис. га, а зміна зазначеного показника лише у 25% випадків впливає на зміну обсягів продукції робіт. Встановлено також, що зростання обсягів заготівлі деревини призвело до зменшення обсягу бюджетного фінансування. Бюджетне фінансування протягом п'ятирічного періоду (2010–2015 рр.) було найнижчим у 2014 р. і становило 486 млн грн. Підвищення продуктивності лісів, збереження та розвитку конкурентного потенціалу підприємств лісового господарства передбачає здійснення заходів щодо відновлення лісу, збільшення площ лісогосподарських земель, поліпшення якості та структури лісів, а також боротьби зі шкідниками лісу, захисту його від хвороб, пожеж та ін. Проведення таких робіт і заходів мають забезпечувати кошти з держбюджету. Незважаючи на зменшення фінансування галузі, лісове господарство продовжує функціонувати та забезпечувати потреби держави у деревині. Підвищився рівень лісистості країни, зросла площа захисних смуг уздовж доріг.

Структура фінансування лісового господарства у різних природних зонах різна. Однак частка власних коштів у окремих зонах перевищує показники держаного фінансування. Відповідно бюджетне фінансування в певній мірі спрямовано на вирівнювання фінансування по природних зонах.

В результаті проведеного дослідження встановлено, що втрата лісогосподарськими підприємства фінансової стабільності носить не лише фінансово-економічні наслідки, але й соціальні, екологічні та негативно відображається на цінності деревини та погіршені товарної і асортиментної структури деревини. Як стверджує автор [5], реалізація комплексу заходів і упорядкування системи фінансування лісогосподарського виробництва сприятиме поступовому поліпшенню екологічної ситуації та забезпеченню народного господарства

деревиною. Нині потреби в деревині задовольняються переважно за рахунок внутрішніх ресурсів.

Для стабільного розвитку лісової галузі потрібне і відповідне фінансування. Проблема фінансування лісової гоподарства тісно пов'язана з своєрідними особливостями – довготривалість періоду лісовирощування та поєднання у цьому процесі сил природи і праці. На думку багатьох вчених та практиків в галузі лісового господарства, реформування галузі потребує вдосконалення механізму фінансування лісового господарства з урахуванням регіональних особливостей, вдосконалення системи оподаткування, оновлення системи продажу необробленої деревини тощо.

Аналіз стану та ефективності лісового господарства визначає ряд проблем:

- зниження продуктивності та погіршення структури, якості і стану лісів країни;
- стрімке зростання в структурі лісового експорту напівфабрикатів і сировини, а не готової продукції вітчизняних підприємств;
- дисбаланс фінансових механізмів господарювання державних лісогосподарських підприємств;
- відсутність належного інформаційного забезпечення, яке повинно відображати наявну ситуацію з ведення лісового господарства в Україні та системи моніторингу, інвентаризації;
- застаріле обладнання та недостатність природозберігаючих технологій;
- проблеми використання земель лісогосподарського призначення;
- неповне використання екологічної складової лісових екосистем (вкладу лісових екосистем у вуглецевий баланс, підвищення урожайності сільськогосподарських культур);
- недосконале нормативно-правове забезпечення щодо розподілу фінансових ресурсів та забезпечення підвищення ефективності використання лісових ресурсів [6].

Незважаючи на значний наявний потенціал для подальшого розвитку лісового господарства, управління та використання залишається неефективним та не відповідає сучасним вимогам, тому система управління лісового господарства на сьогодні потребує удосконалення. Здійснення реформ у цьому напрямі, реалізація стратегії відновлення і підвищення конкурентоспроможності лісового сектору економіки України буде сприяти усуненню негативних чинників, що впливають на розвиток лісового господарства. Головними заходами на цьому шляху мають стати:

- направленість вітчизняних деревообробних підприємств до нарощування виробництва товарів глибокої переробки деревини;
- удосконалення законодавчого регулювання та розвитку галузі;
- врегулювання механізмів ринкової економіки, з метою забезпечення самоокупності і прибутковості підприємств лісового господарства;
- залучення інвестицій, з метою оновлення основних засобів та матеріально-технічної бази лісогосподарських підприємств;
- забезпечення лісового господарства природозберігаючими технологіями; проведення державного обліку усіх лісів та запровадження сучасних методів управління та контролю;

- здійснення ефективного господарювання, підвищення продуктивності насаджень та покращання екологічних властивостей лісу;
- удосконалення системи платежів за використання земель лісгосподарського призначення та лісових ресурсів як в напрямі диференціації нормативів плати, так і в напрямі розширення бази оподаткування. Надходження збору за спеціальне використання лісових ресурсів можна збільшити за рахунок розширення переліку лісоресурсних об'єктів, використання яких буде оподатковуватися.

Висновки. Таким чином, лісове господарство як галузь економіки являє собою два сегменти діяльності, один – пов'язаний із створенням лісового доходу та інвестуванням його для збереження підтримання лісових земель у тому стані, при якому ліси виконують економічні, екологічні і соціальні функції у об'ємних і якісних параметрах. Ці сегменти діяльності вимагають різних підходів до їх економічної організації. Лісовий дохід матеріалізується у валовому внутрішньому продукті і доданій вартості, включає прибуток, що належить бізнесу, а також платежі, що вилучаються до бюджетної системи.

Тому на даному етапі важливим завданням є не дати галузі занепасти та зберегти й підтримати той рівень розвитку лісового господарства, який є на даний момент. Однак ми очікуємо підвищення ефективності впровадження державної політики в частині фінансової підтримки та позитивних зрушень і росту показників функціонування лісової галузі України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Kurguzenkova L. The Prospects of Reforming and Developing Forestry in Ukraine / L. Kurguzenkova // Економіка: сучасні проблеми та перспективи розвитку : зб. матеріалів IV Всеукр. наук.-практ. конф., Київ, 20 березня 2008 р. / Редкол.: Тимошенко І. І. (відп. ред.) [та ін.] – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2008. – С. 146–148.
2. Пиріг К.М. Економічні аспекти розвитку лісового господарства в Україні / К.М. Пиріг // Вісник Чернігівського державного технологічного університету: Серія: Економічні науки - Чернігів: ЧНТУ, 2012. – №2 (58) 2012. – 355с.
3. Брошура-file:///D:/Sofiya/Downloads/Brosura_DALR_2015_web%20(3).pdf або дані колегії 2014
4. Статистичний щорічник України за 2010-2015 рр.: стат.зб. – К.: Держкомстат України, 2016.
5. Лицур І.М. Прогноз зміни стану лісів на період до 2020 року / І.М. Лицур // Лісівництво і агролісомеліорація: Зб. наук. пр. — Харків: УкрНДІЛГА, 2009. — Вип. 116. — С. 265-269.
6. Замула Х. Сучасний стан ведення лісового господарства в Україні / Х. Замула // Агросвіт. – 2013. – № 19. – С. 54–59. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/agrosvit_2013_19_12.